

MOĞOLLARIN GİZLİ TARİHİ'NDEKİ TÜRKÇE KELİMELER ÜZERİNE BİR DENEME

DR. TUNCER GÜLENSOY

Bilindiği gibi yazılı moğolcanın en eski örneği olan beş satırlık taş kitabeden¹ sonra, mongolistik yönünden en önemli eser, Türkiye'de "Moğolların Gizli Tarihi"² adı ile tanınan eserdir. MGT., milâdi 1240 yılında yazılmış veya yazılışı tamamlanmış olmakla beraber, Moğollara ait en eski efsaneleri içine almakta, Çinggis-Han'ın ceddî ile ilgili kısmen efsanevî bir şecereyi³ de ihtiva etmektedir. En eski moğolca eser⁴ olması sebebiyle, Moğolların tarihi, sosyal hayatı, askerlikle ilgili konuları, dinî inanışları v. b. gibi konuların ilk başvurulacak kaynağıdır. Tarihi araştırmaların yanında, moğolcanın es eski özelliklerini⁵ gösterdiğinden, mongolistler için vazgeçilmez bir kaynak olarak kalmaktadır. MGT. üzerine Almanya'da, Fransa'da, Rusya'da, Amerika'da, Japonya'da v.b. yerlerde çeşitli yayınlar yapılmış, bu büyük eser E. H a e n i s c h⁶,

1- 1219-1220 yıllarında Uygur harfleriyle taş üzerine yazılan ve Baykal gölü civarında bulunmuş olan beş satırlık moğolca yazıt, bu dilin en eski abidesi olarak kabul edilmektedir. Taşın aslı halen Leningrad Asya Müzesi'nde olup, I.J. Schmidt, D.Banzarov ve I. Klyukin tarafından tetkik edilmiştir. Bu devirde meydana gelmiş diğer eserler için bk.: B. Laufer, *Skizze der mongolischen Literatur*. KSz. VIII, 1907, s. 191-201 (bk. Temir, s. IX, not 4).

2- *Manghol-un Niuça Tobça'an (Yü'an-ch'ao Pi-Shi)*. *Moğolların Gizli Tarihi*. (Yazılışı: 1240), I, *Tercüme*. Prof. E. Haenisch'in Almanca ve S. Kozin'in Rusça tercümesini Moğolca aslı ile karşılaştırıp dilimize çeviren: Dr. Ahmet Temir. Ankara 1948, TTK Basımevi, 296 s.

3- bk. Tuncer Gülensoy, "Moğolların Gizli Tarihi'ne ve Altan Tobçi'ye göre Çinggis-Han'ın Şeceresi", A.Ü.D.T.C.F. *Tarih Araştırmaları* dergisi, C.V, sayı: 8-9, Ankara 1970, s. 189-191 ve I şecere cetveli.

4- a) Moğol devrine ait kaynaklar üzerine bilgi için bk. Temir, not l'de adı geçen eserin girişi.

b) MGT. üzerine genel bilgi için bk. Temir, a.g.e., s. XIV - XXXIV ve *Moğolların Gizli Tarihi'nde Hal Ekleri ve Cümlede Kullanılış Şekilleri*. Ankara 1971, Basılmamış Doktora Tezimizin Giriş bölümü.

5- Türkçe ile Moğolcanın ilgisi üzerine bk.: Ahmet Temir, "Türkçe ile Moğolca Arasındaki İlgiler", A.Ü. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XIII, sayı-1-2 (Mart-Haziran 1955), s.1-25.

6- a) *Untersuchungen über das Yüan-ch'ao pi-shi. Die geheime geschichte der Mongolen*. Leipzig 1931.

P. Pelliot⁷, S. A. Kozin⁸, Shiratori Kurakichi⁹ gibi bilim adamlarınca yayımlanmış, ayrıca bir de Moğolca-Almanca sözlüğü hazırlanmıştır¹⁰.

Türk dili ile Moğol dilinin aynı ana köke dayanması dolayısıyla, Türkoloji ile paralel tutulması su götürmez bir gerçek olarak açık görüldüğü halde, Türkiye'de moğolcaya gerekli ilgi gösterilmemiş, bu büyük eserin A. Temir tarafından yapılan türkçe tercümesi ve bizim Doktora tezimiz dışında, üzerinde başka çalışma yapılmamıştır.

Türkiye'de, Türk dili ile uğraşan bilim adamlarının moğolcanın üzerine eğilecekleri günün yakın olduğuna eminim. Çünkü, Türk dili çalışmaları moğolcanın eksikliğinden dolayı, her zaman yarım kalacaktır. Etimoloji denemeleri de, yine moğolcanın dikkate alınmaması halinde hedefine ulaşmış sayılamaz.

MGT. üzerinde Doktora çalışması yaparken, bu büyük eserin, Türkoloji ve halkiyet ile ilgili kelime, deyim ve cümlelerini ayrı fişler halinde tesbit

b) *Manghol un niuca tobca'an (Yüan-ch'ao pi-shi) / Die Geheime Geschichte der Mongolen / Aus der chinesischen Transkription (Ausgabe Ye Têh-hui) im mongolischen Wortlaut wiederhergestellt.* Leipzig 1937.

c) *Bemerkungen zur Textwiederherstellung des Manghol un Niuca Tobca'an (Yüan-ch'ao pi-shi).* ZDMG XCII, 1938, s. 244-253.

d) *Die Geheime Geschichte der Mongolen / Aus einer mongolischen Niederschrift des Jahres 1240 von der Insel LKode'e im Keluren Fluß / Erstmals übersetzt und erläutert.* Leipzig 1941, 1941, 1948.

e) *Der Stand der Yü'an-ch'ao pi-shi-Forschung.* ZDMG. XCVIII, 1944, s. 109-120.

f) *Grammatische Besonderheiten in der Sprache des Manghol un Niuca Tobca'an.* Studia Orientalia, XIV, 3, 1950, 26 s.

g) *Weiterer Beitrag zum Text der Geheimen Geschichte der Mongolen.* ZDMG.CXI, 1961, s. 139-149.

7- a) *Le titre mongol du Yuan tch'ao pi che.* T'aong Pao, XIV, 1913, s. 131-132.

b) *Un passage altéré dans le texte mongol ancien de l'Histoire secrète des Mongols.* T'aong Pao, XXVII, 1930, s. 199-202.

c) *Deux lacunes dans le texte mongol actuel de l'Histoire secrète des Mongols.* JA., 1940-41, s.1-18.

d) *Histoire secrète des Mongols / Restitution du texte et traduction française des chapitres I à VI.* Paris 1949.

8- *Sokrovennoe Skazanie, Mongol'skaya khronika 1240 g.* Moskva-Leningrad 1941.

9- Shiratori Kurakichi, *Onyaku-Möbun-Genchô-Hishi. A romanized representation of the Yüan-Ch'ao-Pi-Shi. (A Secret History of the Mongols). In its original Mongolian sound.* Tokyo 1942.

10- E. Haenisch, *Wörterbuch zu Manghol un Niuca Tobca'an (Yüan-Ch'ao pi-shi), Geheime Geschichte der Mongolen.* Leipzig 1939.

etmiştim. Fakat, o sıradaki çalışmamın yönü değişik olduğu için, elde ettiğim fişleri ikinci bir defa yaptığım tarama ile genişlettimse de, bu incelememin adımın sonuna "...üzerine bir deneme" cümlesini eklemek gereğini hissettim.

Çünkü, MGT.'de bulunan türkçe kelimelerin hepsinin benim tespit ettiklerim olduğuna emin değilim. Zira, daha çok fazla arkaik türkçe kelimenin bu gizli hazine içersinde yattığı görüşümdedir. Bu makale dışında kalan türkçe kelimeler, ancak eserin tam bir indeksinin ortaya konmasıyla tesbit edilebileceği için, ilerde bu eksikliği kapayacağımı umuyorum.